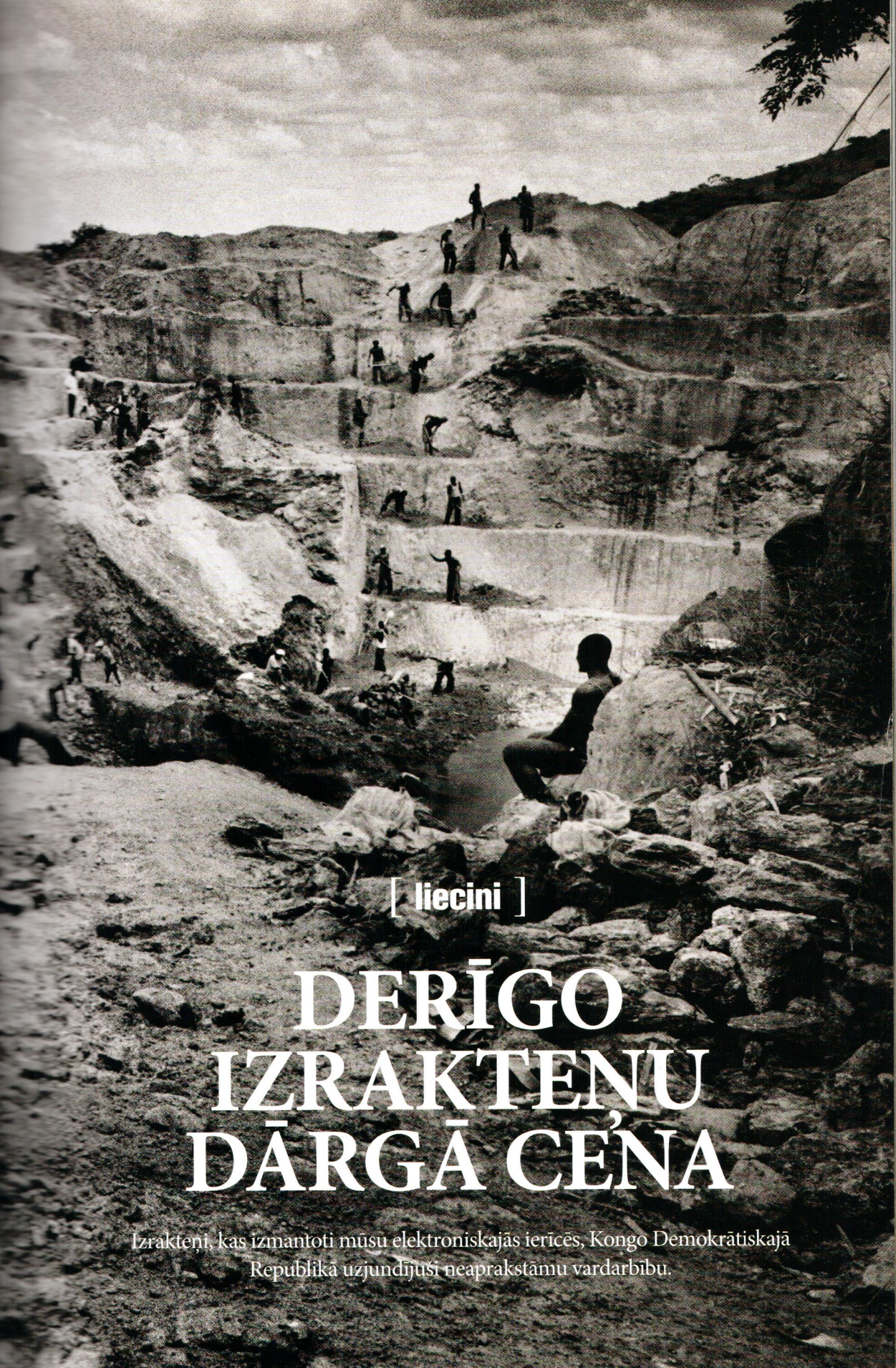

*Militāra grupējuma kontrolētās
raktuvēs Vacā pie darba likts bērns.*

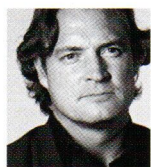
[liecīni]

DERĪGO IZRAKTENU DĀRGĀ CĒŅA

Izrakteņi, kas izmantoti mūsu elektroniskajās ierīcēs, Kongo Demokrātiskajā Republikā uzjundījuši neapraķstāmu vardarbību.

Izmisīgi meklējot drošību, ciema iedzīvotāji bēg no ciņām Kongo Demokrātiskās Republikas Ituri provincē.

Markusa Blīseila

foto

Kad pirmoreiz aizbraucu uz Kongo Demokrātisko Republiku, es aptvēru, ka simt gadus pēc Džoefa Konrada "Tumsas sirds" sarakstīšanas nekas nav mainījies. Cilvēkus joprojām ekspluatē, tikai tagad visus resursus izsūc starptautiskās korporācijas. Kādā 2004. gadā tapušā pārskatā teikts, ka vairāk nekā četri miljoni cilvēku gājuši bojā karā, ko tagad dēvē par Āfrikas Pirmo pasaules karu, un es nespēju noticēt, ka neviens nepiemin šo šausminošo postu. Tas mani sadusmoja. Biju veltījis astoņus mēnešus, lai fotografētu šo karu, bet no Kinšasas par to vēstīja tikai pāris ārvalstu reportieru. Es atkārtoti laižu klajā uzņēmumus, jo vēlos, lai tie cilvēkus sanikno tāpat kā mani. Es gribu, lai visi zina, ka derīgie izrakteņi, kas izmantoti mūsu mobilo telefonu, datoru vai fotoaparātu ražošanai, nodrošina vardarbību. Kā varam apturēt šausmas? Iesākumā – ar fotogrāfiju.

Džefrijs Džetlmens

Pirmais kareivis bērna vecumā izlec no krūmiem, vienā rokā saņņaudzis AK-47, otrā – sauju svaigu marihuānas lapiņu. Četrpadsmit piecpadsmit gadus vecajam puikam ir plats, muļķīgs un nerātns smaids, it kā viņš tikko būtu ko nozadzis (iespējams, tā arī ir noticis), un galvā viņam ir sieviešu parūka ar mākslīgām bizēm, kas šūpojas pāri pleciem. Pāris sekunžu laikā no zaļo lapu biežņas mums apkārt iznirst viņa vienība – kādi desmit smagi bruņoti jaunieši, kas gērbusies skrandainos maskēšanās tērpos un netīros T kreklos. Viņi izlec no džungļiem un mūsu priekšā aizšķērso sarkaniem dubļiem klāto ceļu.

Šis ir ceļš uz Bavi – nemiernieku kontrolētām zelta raktuvēm, kas atrodas Kongo Demokrātiskās Republikas mežonīgajā austrumu nostūrī. Kongo ir Subsahāras Āfrikas lielākā valsts un pēc oficiāliem atzinumiem arī viena no bagātākajām valstīm. Tajā ir dimanti, zelta, kobalta, vara, alvas un tantala rūdas, kā arī daudzi citi dabas resursi triljoniem ASV dolāru vērtībā. Taču nebeidzamā kara dēļ tā ir viena no nabadzīgākajām un visvairāk cietušajām nācijām pasaulē. Tas nav aptverams, kamēr nesaproti, ka bruņoto nemiernieku kontrolētās atradnes Kongo austrumos piegādā izejvielas pasaules lielākajām elektronikas un juvelierizstrādājumu kompānijām, vienlaikus izraisot haosu. Izrādās, ka jūsu klēpjadators, fotokamera, spēļu konsole vai zelta kaklarota glabā daļu no Kongo sāpes.

Raktuves Bavi apgalbā ir ļoti labs piemērs. Tās kontrolē resnvēderains militārists ar iesauku

Kobra Matata, kaut arī “kontrolē” varbūt ir pārāk stiprs vārds. Nav ne pamanāmas frontes līnijas, kas iezīmētu skaidru robežu, kur beidzas valsts vara un sākas Kobras teritorija, ne karaspēku, kuri stātos viens otram pretī tranšējās vai ierakumos un turētu viens otru uz grauda. Tā vietā ir tikai neskaidras, izplūdušas, nereti pavisam vāji izteiktas ietekmes zonas, kur vienā vietā zem mango koka zviln pāris Kongo valsts ierēdņu, bet varbūt trīs kilometrus tālāk daži bērni – Kobras kareivji – pīpē zāli. Un starp viņiem nav nekā cita kā vien liels, klajš un koši zaļš mežonīgas dabas apgabals.

“*Sigara! Sigara!*” klaigā apbruņotie bērni, meklēdami cigaretes. Mēs ar fotogrāfu Markusu Blisdeilu ātri pilnām saujām bāžam laukā pa logu vietējo marku *Sportsman*, un cigaretes acumirkli kāri pagrābj drudzainas mazas rociņas. Ar tām un vēl pāris tūkstošiem saburzītu Kongo franku, kas vērti mazāk par pieciem dolāriem, šķiet, pietiek, un mēs dodamies tālāk, garām ciemiem ar salmiem klātiem māju jumtiem un zaļojošiem banāniem. Tālumā debesis degunus slej milzu kalni.

Nokļuvuši Bavi, mēs apsēžamies ar ciema vecajiem un runājam par zeltu. Pēdējo desmit gadu laikā zelta cena pasaulē ir četrkārsjousies, bet šeit nav ne miņas no attīstības vai nesen iegūtas labklājības. Bavi valda tāda pati nabadzības gaisotne kā jebkurā citā ciemā Kongo austrumos: puduris apaļu būdu, kas satupušas ceļmalā; tīrgus, kur tirdzniecības vietas saslietas no zariem un kuru īpašnieki gurdeni pārdod lietotu apģērbu; vīri, kas ož pēc pašbrūvētā, stiklainiem skatieniem steberē pa dubļainajām takām. Nav ne elektrības, ne ūdensvada, un vecajie stāsta, ka ciemā nepieciešamas (Turpinājums 52. lpp.)

Džefrijs Džetlmens ir New York Times Austrumāfrikas biroja vadītājs. Vairāk fotogrāfiju no Kongo austrumu daļas meklējiet vietnē marcusbleasdale.com.

*Skolojušies karā, mazgadīgie kareivji
patrulē Bavi zeltraktīvēs Austrumu
provincē. Viņi pakļauti militāristam
Kobram Matalam, kurš iemaina de-
rigos izraķeņus pret šaujāmieročiem.*

*Meklējot zeltu, kalnrāči uzplēš zemi
Safrensas (Sufferance) raktuvēs Ituri
provincē. Liela daļa Kongo zelta vairāk
nekā 600 miljonu dolāru vērtībā ik
gadu kontrabandas ceļā šķērso robežu.*

Zelts patlaban ir pats ienesīgākais konflikta minerāls. Kopš 2010. gada, kad panākumus sāka gūt kampaņa, kas saistīja derīgos izrakteņus un vardarbību, nelikumīgi gūtā peļņa no alvas, volframa un tantala ieguves samazinājusies par 65 procentiem.

Plūto kāds zēns gaida savu rindu pēc pāris karotēm rīsu un pupiņu. Dažos apgabalos Kongo austrumos līdz 40 procentiem zeltraču ir bērni, kurus bieži vien ar varu darbā paņēmuši bruņotie grupējumi.

*Ar smagām sirdīm ļaudis sanākuši uz
astoņus mēnešus vecās Aleksandrīnas
Kabitcebangumi bērēm. Viņa nomira
no holēras Kibati – nometnē pie Gomas,
kurā pajumti atraduši ar vardarbību no
mājām padzītie ļaudis.*

(Turpinājums no 41. lpp.) zāles un grāmatas skolai. Bērni staigā basām kājām, viņu vēderi no nepietiekama uztura vai parazītiem, vai abu iemeslu dēļ ir uzpūtušies kā baloni.

“Mēs esam tukšinieki,” saka Juma Mafu, viens no vecajiem. “Mums ir daudz zelta, bet nav iekārtu, lai to izraktu. Mūsu zeltrači strādā ar rokām. Neviena lielā kompānija te nemūžam neienāks, kamēr pie mums nebūs miers.” Un ir skaidrs, ka miera pie viņiem nebūs.

Putni čivina, un, kamēr kāpjam lejā no kalna un dodamies zeltraktuves virzienā, pēcpusdienas

“Raktuvju ministrs” pakrata savu resno galvu un saka: “Jūs esat apcietināti.”

saule mums aiz muguras sāk laisties uz rietu. Pirmoreiz apstājamies, lai apsveicinātos ar “raktuvju ministru”, kurš puspievērtām acīm kā Buda sēž tirgus krogā aiz tikko iztukšotu *Primus* alus pudeļu jūras. Viņš ir milzīgs vīrs, un mugurā viņam ir lēta, sudrabota jaka, kas aizmugurē nemākulīgi uzspilēta uz biežajiem tauku blāķiem.

“*Hujambo, mzee,*” es saku, godbijīgi sveicinādam suahili valodā.

Viņš atraugājas – skaļi. Es pastāstu, ka esam žurnālisti un vēlētos apskatīt zeltraktuves.

Viņš pasmej pretīgus smiekliņus un tad atbild: “Kā lai zinu, ka esat žurnālisti? Varbūt jūs esat spiegi.” Vārds “spiegi” izšaujas cauri tirgum kā dzirkstele, atsaukdams ļaužu baru, kas acumirkli sapulcējas ap mums.

Laiks pazust, es domāju. Laiks pazust, *šajā pašā brīdī*. Cik vien nepiespiesti šādā situācijā spēju, kaut mana balss jau sāk aizlūzt, saku: “Labi, hm... tas nekas. Tad mēs vienkārši... ē... brauksim mājās.”

Taču “raktuvju ministrs” pakrata savu resno galvu. “Nē, nē, nekur jūs nebrauksiet. Jūs esat apcietināti.”

“Par ko?” es jautāju ar sausu rīkli.

“Par to, ka atrodaties *zone rouge*.”

Vai sarkanajā zonā, ko pārrauga bruņoti grupējumi, neatrodas lielākā Kongo austrumu daļas teritorija? – es prātoju. Taču nesaku neko, jo jau

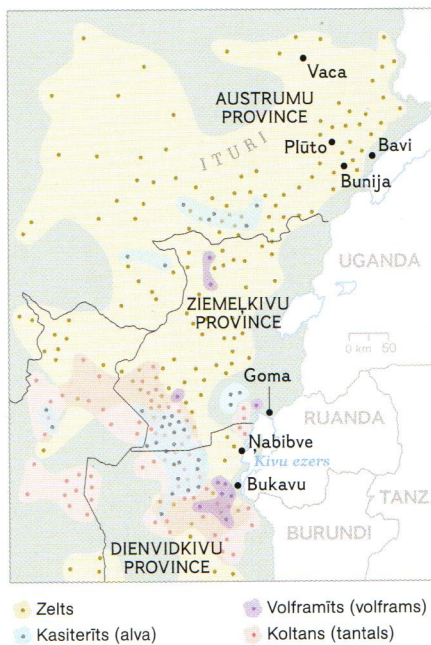
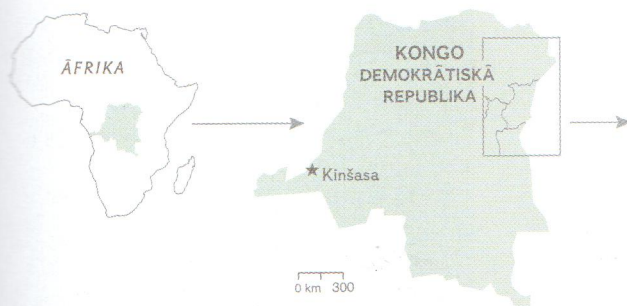
nākamajā mirklī mūs aizved uz automašīnu, ar ko dodamies piecu stundu ilgā braucienā uz Bujumu – lielāku pilsētu, kur tumšā, mazā mājiņā ar mīklainiem pleķiem uz grīdas mūs turēs uz gauda un pratinās.

LŪK, KĀDS IR KONGO STĀSTS. Valdība galvaspilsētā Kinšasā ir vāja un korumpēta, un tā ir pametusi šo milzīgo valsti pašplūsmā. Nomaļajā austrumu daļā valda anarhija, to sadrumstalojušas neorganizētas nemiernieku grupas, kuru nežēlīgā vara tiek finansēta ar zagtiem derīgajiem izrakteņiem. Valdības armijai bieži vien ir tikpat “gari nagi”, un tā ir tikpat mežonīga. Nav daudz tautu, kas nesenā pagātnē būtu tik ilgi un briesmīgi cietušas kā Kongo iedzīvotāji. Kur gan citur simtiem vīriešu, sieviešu un bērnu tiek nogalināts gadu pēc gada; reizēm pat tik dziļi džungļos, ka patiesība nāk gaismā tikai pēc vairākām nedēļām? Kur citur simtiem un tūkstošiem sieviešu tiek izvarotas, bet neviens nesaņem sodu?

Lai izprastu, kā Kongo Demokrātiskā Republika nokļuvusi līdz tādām neprātam, jāatgriežas laikā pirms vairāk nekā simt gadiem, kad Beļģijas karalis Leopolds II sagrāba šo milzīgo teritoriju Āfrikas vidū un pasludināja par savu koloniju. Leopolds gribēja kaučuku un ziloņkaulu. Viņš sāka alkatīgi lielos apmēros izlaupīt Kongo resursus, un tas turpinās līdz pat mūsdienām. Kad 1960. gadā beļģi piešķīra Kongo neatkarību, tūlīt pat sākās sacelšanās, kas brūģēja ceļu jaunajam, ambiciozajam militaristam Mobutu Sese Seko, lai viņš sagrābtu varu un neparko to neatdotu. Mobutu valdīja 32 gadus, piebāzdams sevi ar svaigām kūkām no Parīzes, ko ar lidmašīnām nogādāja viņa pilis džungļos, kamēr Kongo bērni vārguļoja un cieta badu.

Taču Mobutu varai pienāca gals, un uz galu gāja arī Kongo. 1994. gadā kaimiņvalstī Ruandā izcēlās genocīds, kas laupīja dzīvību miljonam cilvēku. Daudzi slepkavas patvērās Kongo austrumos; tā kļuva par placdarmu Ruandas destabilizācijai. Tādēļ Ruanda sadarbibā ar kaimiņos esošo Ugandu iebruka Kongo, atstādināja Mobutu un 1997. gadā viņa vietā iecēla savu pilnvaroto Lorānu Kabilu. Drīz vien sākās neapmierinātība

Katrs punkts apzīmē vienas raktuves. Ar krāsām attēloti galvenās konfliktu minerālu rūdas (un bagātināti metāli).

Provincēs Kongo austrumos ir derīgo izrakteņu pārpilnas. Bet kopš XX gs. 90. g. šīs bagātības ir izmantotas bruņotu konfliktu finansēšanai reģionā. Armijas komandieri un bruņoto grupējumu vadītāji, no kuriem daudzus atbalsta kaimiņvalstis Ruanda un Uganda, sacenšas, lai kontrolētu izrakteņu ieguvī.

ar viņu, un valstī notika vēl viens iebrukums. Kongo kara otrajā fāzē tika iesaistīta arī Čada, Namibija, Angola, Burundi, Sudāna un Zimbabve, tāpēc to nereti dēvē par Āfrikas Pirmo pasaules karu.

Visatļautības laikā, kas sākās, ārvalstu militārie spēki un nemiernieku grupējumi sagrāba simtiem raktuvju. Nemiernieki savu nežēlīgo varu uzturēja no līdzekļiem, ko deva dimanti, zelts, alva un tantals – ciets, pelēks, pret rūsu noturīgs metāls, ko izmanto elektronikas ražošanai. Kongo austrumu daļa piegādā 20 līdz 50 procentu no visas pasaules ieguves.

Spēcīga starptautiskā spiediena ietekmē XXI gs. sākumā ārvalstu armijas oficiāli atkāpās no Kongo, atstājot valsti drupās. Tika iznīcināti tilti, ceļi, mājas, skolas un pat veselas ģimenes. Bojā gāja teju pieci miljoni Kongo iedzīvotāju. Apvienoto Nāciju Organizācija sūtīja tūkstošiem kareivju miera uzturēšanai (pašlaik valstī to ir aptuveni 17 000), bet asinis turpināja līt. Donorvalstis ieguldīja 500 miljonus dolāru 2006. gada vēlēšanās – pirmajās patiesi visaptverošajās daudzpartiju vēlēšanās Kongo –, taču arī tās neatnesa mieru.

Kongo austrumu daļa palika kaujas zona. Ugandieši, ruandieši un burundieši turpināja slepus šķērsot robežu, lai atbalstītu dažādus nemiernieku grupējumus, kuri izmantoja derīgos

izrakteņus, lai iepirktu ieročus un maksātu vēl lielākam skaitam nemiernieku, piemēram, tādējiem kā Kobras Matatas kontrolētie zēni. Par spīti skaļajiem starptautiskajiem protestiem, nevienš nezina, ko iesākt.

APTUVENI 2008. GADĀ daudzas cilvēktiesību aizstāvības grupas un ASV likumdevēji sāka uzdot svarīgu jautājumu: “Kā risināt derīgo izrakteņu problēmu? Un kas notiks, ja noregulēs tirdzniecību ar Kongo derīgajiem izrakteņiem un izskaudīs dumpinieku finansēšanas avotu?” “Asiņaino dimantu” kampaņa XX gadsimta 90. gadu beigās bija atklājusi, kā no tirdzniecības ar Rietumāfrikas dimantiem tiek finansēti nemieri šajā Āfrikas daļā. Kā būtu, ja sarīkotu līdzīgu pret tā dēvētajiem konflikta minerāliem vērstu kampaņu Kongo?

2010. gada 21. jūlijā prezidents Baraks Obama parakstīja Doda-Frenka finanšu reformu likumu – 848 lappušu biezu “nezvēru”, kurā bija īpaša nodaļa par nelegālā ceļā iegūtiem derīgajiem izrakteņiem. Likums paredzēja biržā brīvi kotētām amerikāņu kompānijām atklāt, vai kādā to ražojumā ir izmantotas izejvielas no raktuvēm, kuras kontrolē bruņoti grupējumi Kongo vai tās tuvumā. Kaut arī Doda-Frenka likums tieši neaizliedza korporācijām izmantot Kongo nelegāli iegūtos derīgos izrakteņus, tas lika lielajām

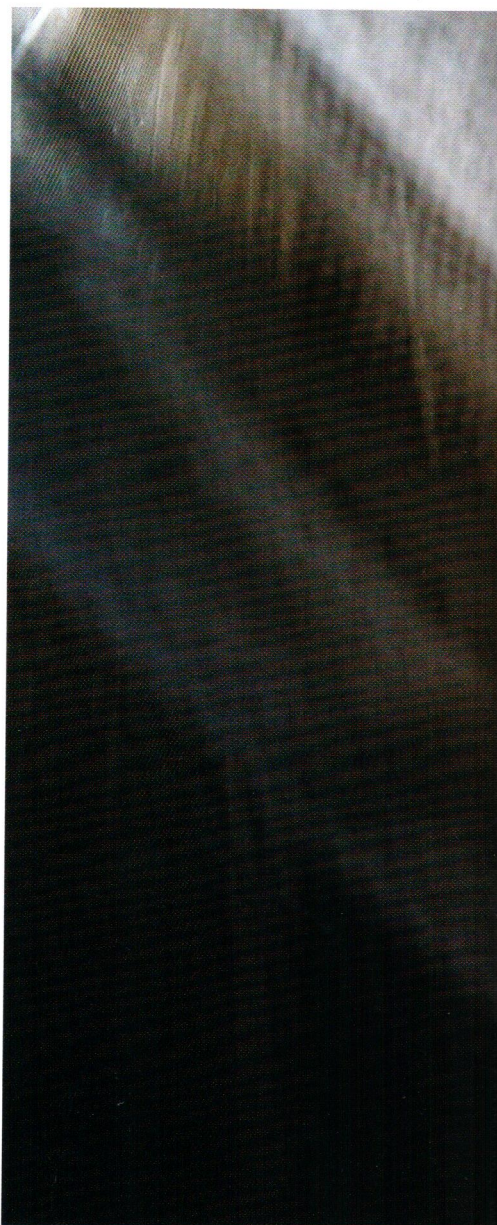

kompānijām raizēties, ka tās varētu būt saistītas ar, iespējams, lielāko humāno krīzi pasaulē.

Vēl pirms likuma ieviešanas dažas lielākās elektronikas kompānijas, piemēram, *Intel*, *Motorola* un *HP* sāka pētīt, kādi derīgie izrakteņi tiek izmantoti viņu ražojumos. Pēc ASV bezpeļņas organizācijas *Enough Project* ziņām, kas vērtē lielo kompāniju pūles, lai padarītu godīgu tirdzniecību ar derīgajiem izrakteņiem, kopš likuma stāšanās spēkā daudzi citi uzņēmumi, tomēr ne visi, arī spēruši soli uz priekšu, veicot savu piegādes ķēžu pārbaudi.

Čaks Malojs no *Intel* pieļauj, ka jauno likumdošanas prasību izpilde mazinās peļņu (viņš nesniedz aplēses, cik lielā mērā), tomēr “mēs negribam atbalstīt cilvēkus, kas izvaro, laupa un nonāvē. Tik vienkārši.” Līdz 2012. gada nogalei *Intel* mikroprocesoros netika izmantots apšaubāmā ceļā iegūts tantals, tomēr uzņēmums nespēj garantēt, ka mikroshēmās nav nonācis neliels daudzums citu nelegāli iegūtu izejvielu, tādu kā zelts, alva vai volframs.

Viens no iebildumiem pret Doda-Frenka likumu bija, ka tas var mudināt elektronikas kompānijas boikotēt visus izrakteņus no Kongo, tādējādi neviļus ietekmējot kalnraču iztiku. Tā arī notika, vismaz iesākumā. Starptautiskās kompānijas pārtrauca pirkt alvu un tantalu no kausētājiem, kas nespēja pierādīt, ka viņu piegādātās izejvielas nav finansējušas konfliktu. Turklāt 2010. gada septembrī Kongo DR valdība

Konfliktā Kongo Demokrātiskajā Republikā kopš 1998. gada bojā gājuši vairāk nekā pieci miljoni cilvēku (tas ir aptuvenais Atlantas lieluma pilsētas iedzīvotāju skaits). Uz citu dzīvesvietu pārvietoti vēl divi miljoni.

Zelts, tantals, alva un volframs tiek izmantoti vairumā elektronisko ierīču, kuru ASV māsaimniecībās kļūst arvien vairāk.

Sieviete, kas tikusi pamesta nāvei, iziet garu atveseļošanās periodu organizācijas Hope in Action patversmē Gomā. 2007. gada pētījums liecina, ka vairāk nekā miljons Kongo sieviešu vismaz reizi mūžā ir izvarotas.

pasludināja sešus mēnešus ilgu kalnrūpniecības un derīgo izrakteņu tirdzniecības aizliegumu valsts austrumos, tādējādi izputinot tūkstošiem kalnraču.

Taču tad izrakteņu tirdzniecības reformas sāka nest pirmos augļus. Kongo varas iestādes sāka veikt pārbaudes raktuvēs. Armija padziņina militarizētos grupējumus un kareivjus, kas veica noziedzīgas darbības. To vietā izrakteņu ieguves vietu uzraudzīšanai sūtīja no jauna apmācītu kalnraktuvju policiju. Bruņotās grupas,

kas tirgoja alvu, tantalu un volframu, redzēja, ka viņu peļņa sarūk pat par 65 procentiem. Situācija Kongo raktuvēs sāka uzlaboties.

Mēs apmeklējām vienas “zaļās” jeb legālās raktuves Ņabibvē (*Nyabibwe*) – kalnrūpniecības centrā, kas stiepjas kilometriem tālu ielejā netālu no Kivu ezera. Kalna nogāze mudzēja no jauniem, skrandās ģērbtiem, lempīga paskata vīriem ar lukturēm pie galvas – viņi sita ar āmuriem, raka, liekšķerēja, greba, šķēla un vilka prom katru iespējamo dzeltenīgā kasiterīta jeb

*Rubajas nometnē Ziemeļkivu provincē
mājiņu raduši 50 000 cilvēki, kuri
palikuši bez dzīvesvietas cīņās starp
valdību un M23 – Ruandas atbalstītu
nemiernieku grupējumu.*

alvas rūdas kripātu. Tā bija īsta skudru armija, lai pabarotu milzīgu un tālu globālo industriju. Neviena no vīriem nenieka nezināja par Doda-Frenka likumu, un, kad tiem pajautāja par noteikumiem, vairums žēlojās, ka kasiterīta cena ir pārāk zema.

Ņabibvē viss viegli iegūstamais kasiterīts ticis izrakts jau sen, tāpēc šolaiku kalnračiem jālaužas dziļi kalnā, kaut arī darbarīki ir tikai āmuri un lāpstas. Tunelī, kas nodēvēts par *Materniti* (Mātes tuneli), sienas bija mitras un glumas, un ar katru soli tas kļuva šaurāks. Biezajā tumsā

Mēs bijām apmulsuši. Vai valdībai nebūtu jāapkaro nemiernieki?

nebija ne jausmas, vai jāiet uz priekšu vai atpakaļ, tik vien kā ūdens pilēja, pilēja un pilēja, un bija dzirdams, kā dziļi Zemes iekšienē dzied vīri.

Kalnrači kasiterīta maisus uz muguras stiepj ārā no tuneļiem un velk līdz mazai būdīņai kalna pakājē, kur rēķinveži tos nosver un piestiprina plastmasas etiķeti ar svītrkodu, kas norāda – kasiterīts nav saistīts ar bruņotajiem konfliktiem. Pēc tam ar motociklu vai pikapu uz Bukavu, galveno pilsētu, lai rūdu pārkrautu kravas automašīnās, kas dodas uz Ruandu un tālāk – uz Dāresalāmu Tanzānijā. Beigās kasiterīts nonāk Malaizijā, kur to kausē vairāk nekā 1100°C temperatūrā un pēc tam pārdod elektronikas ražošanas uzņēmumiem.

Ziņojumos norādīts, ka militāristu organizēta kontrabanda raktuvēs, iespējams, vēl notiek. Taču, kad tās apmeklējām šā gada janvārī, mēs nesastapām ne kareivjus, ne bruņotu grupējumu pārstāvjus, ne bērnu darbaspēku. Reģistrācijas grāmatas izskatījās kārtībā. Šķiet, ka Ņabibve piedzīvojuši progresu.

PROBLĒMA ir tāda, ka joprojām ir pārāk maz sakārtotu un godīgu raktuvju. Kongo austrumos tikai aptuveni 10 procenti raktuvju (kopskaitā 55) ir atzītas par nesaistītām ar bruņotiem konfliktiem. Kaut arī lielākā daļa alvas, tantala un volframa rūdas raktuvju ir demilitarizētas,

zeltraktuves lielākoties palikušas armijas vai nemiernieku rokās. Valdības ierēdņi, lai nopelnītu, slepeni vienojas ar nemiernieku vadoņiem, tādiem kā Kobra Matata. Mēs to uzzinājām, kad centāmies iekļūt Bavi zeltraktuvēs.

Pēc apcietināšanas kareivji mūs stundām ilgi pratināja mazā, tumšā namiņā Bunijā: “Kurš jūs aizveda uz Bavi? Kāds bija jūsu brauciena mērķis? Kurp jūs braucāt?” viņi kļiedza.

Mēs bijām apmulsuši. Zinājām, ka Bavi kontrolē nemiernieki. Tad kāpēc mūs apcietināja

